

بررسی وضعیت کاکایی ارمنی *Larus armenicus* در ایران به همراه معرفی زیستگاه جدید جوجه‌آوری آن در تالاب میقان، استان مرکزی

محمد توحیدی فر*^۱، رامین سلمان‌زاده^۲، سعیده بنی‌اسدی^۳ و جلیل ایمانی‌هرسینی^۴

^۱ دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران، ایران

^۲ اداره کل محیط زیست استان آذربایجان غربی، بخش محیط طبیعی، ایران

^۳ دانشکده منابع طبیعی، دانشگاه تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۸۸/۸/۱۷، تاریخ تصویب: ۸۹/۹/۱۹)

چکیده

کاکایی ارمنی در گذشته بعنوان زیر گونه‌ای از کاکایی نقره‌ای (*Larus argentatus*) محسوب می شد اما از سال ۱۳۵۹ بعنوان گونه‌ای مستقل معرفی شد. کاکایی ارمنی بیشتر در مناطق قفقاز و خاور میانه یافت می‌شود و مناطق جوجه‌آوری آن در گرجستان، ارمنستان، ترکیه و ایران قرار دارد. میقان که برای بسیاری از پرندگان مهاجر بویژه درنا (*Grus grus*)، زیستگاه زمستان‌گذرانی مهمی محسوب می‌شود که پس از دریاچه ارومیه بعنوان دومین مکان مناسب برای جوجه‌آوری کاکایی ارمنی، در ایران زادآوری می‌کند، به شمار می‌رود. مطالعات میدانی در دو منطقه جوجه‌آوری کاکایی ارمنی در دو فصل جوجه‌آوری و زمستان‌گذرانی به انجام رسید. این گونه در جزایر تالاب میقان واقع در شرق جاده معدن جوجه‌آوری می‌کند. بیشترین پراکنش جمعیت زمستان‌گذران این گونه در قسمت‌های شمالی و غربی ایران قرار دارد، بطوری که بدون در نظر گرفتن استان آذربایجان غربی بیشترین جمعیت زمستان‌گذران کاکایی ارمنی طی سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۸۳ در استان مازندران و کمترین، در استان فارس گزارش شده است. این موارد حاکی از اهمیت بالای دریاچه ارومیه می‌باشد. ایجاد سطوح حفاظتی مناسب و کاهش دخالت‌های انسانی جهت جلوگیری از تخریب و از دست‌دهی این دو تالاب، بعنوان زیستگاه‌های زادآوری و زمستان‌گذرانی این پرنده در کشور، از اولویت‌های حفاظتی، محسوب می‌شوند.

واژه‌های کلیدی: کاکایی ارمنی، زیستگاه زمستان‌گذرانی، زیستگاه زادآوری، تالاب میقان، دریاچه ارومیه

مقدمه

مهاجرت بهاره و برگشت آنها در اوایل فروردین شروع می‌شود. از اوایل اردیبهشت جوجه‌آوری آغاز می‌شود. کلونی‌های جوجه‌آوری به صورت انبوه که گاهی شامل بیش از ۴۰۰۰ جفت در هر کلونی است، تشکیل می‌گردد. آشیانه که چندان ساختار مستحکمی ندارد از علف‌ها و گیاهان خشک ساخته شده است. آشیانه‌ها معمولاً در فاصله ۱-۲ متری و یا بیشتر از یکدیگر در میان سنگ‌ها، علف‌ها، زیر صخره‌ها یا بوته‌ها بنا می‌شوند. مکان‌هایی را که گونه بعنوان زیستگاه انتخاب می‌کند شامل سواحل دریا، آب‌های درون سرزمینی، دریاچه‌های دائمی، ذخایر آب، برکه‌ها و رودخانه‌ها و چمنزارهای غرقابی است. رژیم غذایی آنها را اصولاً ماهی، بی‌مهرگان خشکی، دوزیستان، خزندگان و جوندگان تشکیل می‌دهند. غذاجویی آنها در زمستان در مزارع نیز دیده شده است (Birdlife International 2007). مناطق جوجه‌آوری آن در گرجستان، ارمنستان، ترکیه و ایران است (Birdlife International, 2007) و برای زمستان گذرانی به جنوب شرق سواحل مدیترانه، سوریه و خلیج فارس مهاجرت می‌کند (Porter et al 1996).

دریاچه ارومیه به عنوان تنها زیستگاه زادآوری این پرنده در کشور محسوب می‌شده است و به تعداد قابل توجهی در این دریاچه جوجه‌آوری می‌کند (Scott, 2007 b). به تازگی زیستگاه جوجه‌آوری جدیدی برای این گونه در جزایر داخل تالاب میقان در طی انجام مطالعه در نزدیکی شهر اراک پیدا شد (شکل ۱ و ۲) و این منطقه دومین زیستگاه زادآوری این پرنده در کشور محسوب می‌شود که با زیستگاه زادآوری قبلی آن (دریاچه ارومیه) حدود ۴۵۰ کیلومتر فاصله دارد.

با توجه به محدود بودن زیستگاه‌های زادآوری این گونه در کشور، این مطالعه بمنظور معرفی ویژگی‌های زیستگاه جوجه‌آوری این گونه در تالاب میقان و دریاچه ارومیه و معرفی وضعیت جمعیت‌های مختلف این گونه در زمین‌های زمستان گذرانی به انجام رسیده است.

Scott به نقل از Vaurie و Hue & Etchecopar، اعلام کرده است که کاکایی سرسفید بزرگ را به دو دسته کاکایی پشت سیاه کوچک، با روتنه بسیار تیره و کاکایی نقره‌ای که تمام گونه‌های دارای روتنه روشن در غرب آسیا را از جمله کاکایی ارمنی (در بر می‌گیرد، تقسیم نمود. بنابراین در سرشماری پرنده‌گان آبی توسط سازمان محیط زیست، در اوایل ۱۹۷۰، تمامی کاکایی‌های با روتنه روشن از جمله کاکایی ارمنی تحت عنوان کاکایی نقره‌ای، ثبت شدند (Scott 2007).

Firouz، کاکایی ارمنی را بعنوان گونه‌ای جدا ذکر می‌نماید (2000 Firouz) و (Mansoori 2001) در "راهنمای صحرایی پرنده‌گان ایران"، اگرچه از کتاب پرنده‌گان خاور میانه (Porter et al 1996) پیروی کرده است اما همچنان از نام کاکایی نقره‌ای (*Larus argentatus*) برای پرنده‌گان دارای روتنه روشن، از جمله کاکایی ارمنی، استفاده کرده است. در نسخه اصلاح شده کتاب فون کامل ایران که در انگلستان چاپ شد (Firouz 2005)، نگرش جداگانه‌ای به ۴ گونه معمول کاکایی سرسفید بزرگ از جمله کاکایی ارمنی داده شد که با چک لیست اخیر پرنده‌گان Scott & Adhami، مطابقت داشت (Scott 2007). کاکایی ارمنی از کاکایی‌های بزرگ^۱ محسوب شده که بیشتر در منطقه قفقاز و خاور میانه یافت می‌شود. دارای گستردگی وسیع جهانی در حدود ۱۰۰۰۰۰-۵۰۰۰۰ کیلومتر مربع است و همچنین دارای جمعیت جهانی بزرگی است که حدود ۷۵۰۰۰-۶۹۰۰۰ قطعه تخمین زده می‌شود. برای این گونه تاکنون زیر گونه‌ای عنوان نشده است (Birdlife International 2007).

از لحاظ شکل ظاهری بسیار مشابه کاکایی پا زرد (*Larus cachinnans*) است و تفاوت آن در جثه کمی کوچکتر و روتنه روشنتر، چشمان زرد رنگ و لکه سیاه در ابتدای نوک می‌باشد (Porter et al 1996). بین ماه‌های آبان و آذر وارد سرزمین‌های زمستان گذر می‌شوند و

شکل ۱- کاکایی ارمنی در تالاب میقان اراک

شکل ۲- جوجه های کاکایی ارمنی، تالاب میقان اراک، خرداد ۱۳۸۵

مناطق مهم برای زمستان گذرانی درنای معمولی *Grus grus* در ایران است که بیشترین تعداد درنا در طول سال از آن عبور می کنند (Ansari 2008). این منطقه یکی از مرتفع ترین شوره زارهای ایران است که از نظر پوشش گیاهی و فلور بسیار متنوع و منحصر به فرد است، ۱۳۰ گونه گیاهی در ۳۲ خانواده و ۱۰۵ جنس بر اساس گیاهان جمع آوری شده در منطقه تشخیص داده شده است. بطور کلی می توان پوشش گیاهی منطقه را به پوشش هالوفیت و پوشش غیر هالوفیت تقسیم بندی نمود. گیاهان یکساله با ۵۸ گونه غالب و گیاهان همی کریپتوفیت با ۵۲ گونه مهم ترین فرم رویشی غالب در منطقه را دارا می باشند. مهمترین خانواده های گیاهی این منطقه عبارتند از خانواده اسفناج (*Chenopodiaceae*)، خانواده کاسنی

مواد و روش‌ها

مناطق مورد مطالعه

بررسی های میدانی در دو منطقه مهم زادآوری کاکایی

ارمنی

دو جزیره داخل دریاچه ارومیه در خلال تابستان سال های ۱۳۸۵ - ۱۳۸۶ و همچنین، جزایر داخل تالاب میقان در خرداد و تیر سال ۱۳۸۷ صورت گرفت.

از نظر مکانی، تالاب میقان در ۱۷ کیلومتری شمال شرق شهر اراک در استان مرکزی واقع گردیده است (شکل ۳). این تالاب دارای وسعتی در حدود ۱۰۶۴۰ هکتار در موقعیت جغرافیایی $34^{\circ} 09' 45'' N - 34^{\circ} 10' 34'' E$ ، $49^{\circ} 09' 00'' - 49^{\circ} 10' 34'' E$ ، با میانگین ریزش جوی سالانه ۲۵۸ mm، ارتفاع آن ۱۷۰۰ متر از سطح دریا و حداکثر عمق آب آن ۱۴۰ cm است. تالاب میقان یکی از

جفت (تابستان ۱۳۸۶) است. جمعیت‌های زمستان گذر این پرنده نیز ۱۵۱۵ قطعه در سال ۱۳۸۵ و ۹۱۷ قطعه در سال ۱۳۸۶ شمارش شده است. برآورد یا سرشماری از تعداد کل آشیانه‌ها در این منطقه صورت نگرفته است. بیشترین جمعیت از این گونه مربوط به حوالی دریاچه ارومیه و تالاب‌های اقماری پیرامون آن است و از این نظر تفاوت محسوسی با سایر زیستگاه‌ها دارد.

(۲) تالاب میقان با بیش از ۳۰ جفت کاکایی ارمنی در سه جزیره واقع در سال ۱۳۸۷ تالاب مورد شمارش قرار گرفت. در ۳۱ خرداد همین سال، نیز ۵۲ قطعه جوجه کاکایی ارمنی در مجموع این سه جزیره شمارش شدند. موقعیت این ۳ جزیره در شکل ۳ آورده شده است.

زیستگاه‌های زمستان گذرانی

دریاچه ارومیه بالاترین تعداد مشاهده را از این پرنده در زمان سرشماری نیمه زمستانه پرنده‌گان دارد. همچنین این پرنده در هفت استان دیگر شامل استان‌های هرمزگان، گلستان، مازندران، فارس، اردبیل، سیستان و بلوچستان و آذربایجان شرقی نیز در سرشماری های نیمه زمستانه مشاهده و ثبت شده است (جداول ۱ و ۲).

(*Compositae*)، شب بو (*Cruciferae*) و خانواده گندمیان (*Gramineae*)، (Akhani, 1989).

این تالاب دارای جزایری است که در سمت شرق جاده معدن قرار گرفته و دو گونه کاکایی ارمنی و آوست (*Recurvirostra avoseta*)، در آن به لانه‌گزینی می‌پردازند (Tohidifar 2009).

دریاچه ارومیه در موقعیت جغرافیایی $38^{\circ} 15' 38'' N$ - $37^{\circ} 09' 55'' E$ ، $45^{\circ} 03' 28'' E$ - $45^{\circ} 48' 07'' E$ در ۲۰ کیلومتری شرق ارومیه قرار گرفته است. بزرگترین دریاچه داخلی کشور محسوب می‌شود و مساحت متوسط آن در حدود ۵۵۰۰۰۰ هکتار^۱ تخمین زده می‌شود (Behrouzai Rad 2008). دریاچه ارومیه از تالاب‌های مهم بین‌المللی کشور است و در دهه ۷۰ میلادی بین ۱۰۰۰ الی ۱۶۰۰ جفت پلیکان سفید و ۱۵۰۰۰ الی ۲۵۰۰۰ هزار جفت فلامینگو بزرگ در آن جوجه‌آوری می‌نموده‌اند (Scott 2007 a).

جمع‌آوری داده‌ها

داده‌های حاضر در این مقاله حاصل مشاهدات و پایش گونه مورد بررسی در دو فصل زادآوری و زمستان گذرانی در دو زیستگاه جوجه‌آوری شامل دریاچه ارومیه و میقان است. همچنین از مجموع داده‌های حاصل از سرشماری‌های نیمه زمستانه در کشور که در طی سال‌های ۲۰۰۱ الی ۲۰۰۸ میلادی انجام گرفته است. به منظور تجزیه و تحلیل و بررسی وضعیت زمستان‌گذرانی و جوجه‌آوری این گونه در ایران، استفاده شده است.

نتایج

زیستگاه‌های جوجه‌آوری

(۱) دریاچه ارومیه بزرگترین کلنی کاکایی ارمنی با جمعیتی در حدود ۴۲۱۱ جفت (تابستان ۱۳۸۵) تا ۴۵۷۸

۱- مدیر کل اداره محیط زیست آذربایجان غربی مساحت دریاچه ارومیه را ۵۷۰ هزار هکتار اعلام کرده است و در منابع مختلف مساحت آن از ۵۰۰ تا ۶۰۰ هزار هکتار ذکر گردیده است.

شکل ۳- موقعیت جغرافیایی تالاب میقان در مجاورت اراک، استان مرکزی.

جدول ۱- آمار سرشماری نیمه زمستانه کاکائی ارمنی در کشور در طی سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۸۷ شمسی (دفتر امور زیستگاه‌ها و حیات وحش، سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۸۷)

استان	محل مشاهده	زمان	قطعه
هرمزگان	خور آزینی و زیارت	۲۷ دی ۱۳۸۳	۵
	خور خوران	۳ بهمن ۱۳۸۴	۵
	سواحل شمالی قشم	۵ بهمن ۱۳۸۴	۱۴۷
مازندران	خزر آباد	۵ بهمن ۱۳۸۴	۱۸
	سواحل خزر، تنکابن-چالوس	۲۸ دی ۱۳۸۵	۲۵
	سواحل خزر، رامسر-تنکابن	۳ بهمن ۱۳۸۵	۲۹۰
	سواحل خزر، نور-بابلسر	۴ بهمن ۱۳۸۵	۸
	خزر آباد	۲۷ دی ۱۳۸۶	۲
سیستان و بلوچستان	سواحل خزر، تنکابن-چالوس	۸ بهمن ۱۳۸۷	۵
	بندر تیس	۲۴ دی ۱۳۸۶	۴
	سواحل کنارک	۲۵ دی ۱۳۸۶	۹
گلستان	بندر بریس	۲۸ دی ۱۳۸۶	۱
	استخر ماهی آبگشت	۲۵ دی ۱۳۸۴	۲
	آب بندان انبار علوم	۲۷ دی ۱۳۸۴	۹
فارس	استخر ماهی شهید مدنی	۲۷ دی ۱۳۸۴	۳
	سد درودزن	۲۲ دی ۱۳۸۶	۱
	دریاچه طشک	۲۴ دی ۱۳۸۶	۱
	دریاچه بختگان	۳۰ دی ۱۳۸۶	۱

جدول ۱- آمار سرشماری نیمه زمستانه کاکائی ارمنی در کشور در طی سالهای ۱۳۸۳-۱۳۸۷ شمسی
(دفتر امور زیستگاهها و حیات وحش، سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۸۷)

استان	محل مشاهده	زمان	قطعه
آذربایجان شرقی	تالاب قره قشلاق	۲۰ دی ۱۳۸۵	۱۸
	سواحل شرقی دریاچه ارومیه	۲۲ دی ۱۳۸۵	۲۵۰
	رود ارس- جلفا	۲۳ دی ۱۳۸۵	۳۵
اردبیل	سد اصلاندوز	۳ بهمن ۱۳۸۷	۱۲۰
	آب بندان گرمی	۴ بهمن ۱۳۸۷	۴

جدول ۲- آمار سرشماری نیمه زمستانه کاکائی ارمنی در استان آذربایجان غربی در طی سالهای ۱۳۸۱-۱۳۸۷ شمسی
(دفتر امور زیستگاهها و حیات وحش، سازمان محیط زیست، ۱۳۸۷)

منطقه مشاهده	تاریخ	قطعه
سد ارس	۵ بهمن ۱۳۸۴	۱۳۱
	۲۶ دی ۱۳۸۵	۵۵۳
رودخانه ارس	۲۲ دی ۱۳۸۷	۱
رودخانه ارس: سد ارس- جلفا	۵ بهمن ۱۳۸۴	۱۵
	۲۷ دی ۱۳۸۵	۱۳
	۲۹ دی ۱۳۸۶	۴
علفزارهای تالابی برالان	۴ بهمن ۱۳۸۴	۱۶
سد بوکان	۲۳ دی ۱۳۸۷	۴۵
علفزارهای تالابی درگه سنگی	۲۹ دی ۱۳۸۴	۱۸
	۱۸ دی ۱۳۸۷	۱۴۱
علفزارهای تالابی گروس	۲۷ دی ۱۳۸۴	۳۴
	۳ بهمن ۱۳۸۶	۶۲
	۲۲ دی ۱۳۸۷	۱۲
دریاچه گپی	۲۷ دی ۱۳۸۴	۱۲
	۵ بهمن ۱۳۸۵	۳۴
	۳ بهمن ۱۳۸۶	۶
دریاچه گوپی (گوپی بابا علی)	۱۹ دی ۱۳۸۷	۲۴
علفزارهای تالابی کانی برازان	۲۷ دی ۱۳۸۴	۲۹۴
	۵ بهمن ۱۳۸۵	۸۶
	۳ بهمن ۱۳۸۶	۳
	۱۹ دی ۱۳۸۷	۱۳
سد مهاباد	۲۵ دی ۱۳۸۴	۱۸۳
	۱ بهمن ۱۳۸۶	۹۰۵
	۱۹ دی ۱۳۸۷	۵۳۴

ادامه جدول ۲- آمار سرشماری نیمه زمستانه کاکائی ارمنی در استان آذربایجان غربی در طی سال‌های ۱۳۸۱-۱۳۸۷ شمسی
(دفتر امور زیستگاه‌ها و حیات وحش، سازمان محیط زیست، ۱۳۸۷)

منطقه مشاهده	تاریخ	قطعه
سد مهاباد (نوروزلو)	۲۶ دی ۱۳۸۵	۲
	۲۳ دی ۱۳۸۷	۱
علفزارهای تالابی شاه گل	۲۵ دی ۱۳۸۵	۶۳
شورگل (حسنلو)	۲۹ دی ۱۳۸۴	۱۸۳۲
	۱ بهمن ۱۳۸۶	۱
علفزارهای تالابی سولدوز	۲۹ دی ۱۳۸۴	۷۸
	۴ بهمن ۱۳۸۵	۱۱۷
	۱۸ دی ۱۳۸۷	۱۷
	۱۹ دی ۱۳۸۴	۸۱۴
دریاچه ارومیه: سواحل دریاچه	۱۹ دی ۱۳۸۵	۱۱۰۱
	۲۲ دی ۱۳۸۶	۳۶۷
	۱۰ بهمن ۱۳۸۴	۵۴
دریاچه ارومیه: سواحل شمالی	۲۲ دی ۱۳۸۵	۳۱۴
	۱۱ بهمن ۱۳۸۴	۲۴۴
دریاچه ارومیه: سواحل جنوبی	۳۰ دی ۱۳۸۶	۲۳
	۲۵ دی ۱۳۸۷	۱۰
	۲۷ دی ۱۳۸۵	۱۷۶۱
دریاچه ارومیه: سواحل غربی	۲۴ دی ۱۳۸۶	۲
	۱۵ دی ۱۳۸۱	۱۱۶۵
سد یوسف کندی	۵ بهمن ۱۳۸۵	۲۸
	۱ بهمن ۱۳۸۶	۱۲۰
رودخانه زرینه رود	۲۳ دی ۱۳۸۷	۱۰۲

بحث و نتیجه‌گیری

وضعیت کاکائی ارمنی در تالاب میقان: با توجه به حضور اندک پرنده شناسان برای مطالعه تالاب میقان در سال‌های پیشین، فقط یک رکورد از حضور این پرنده در این تالاب دارد. Paludan در تیر ماه ۱۹۳۵، ۱۵ قطعه کاکایی نقره‌ای را در جزایر تالاب ثبت نموده است و زیر گونه آن را *Larus argentinus. armenicus* معرفی نمود (Paludan 1940). وی خصوصیات ظاهری را که برای این کاکایی نقره‌ای اعلام نموده است، بسیار با مشاهدات حاصل در طی انجام این

کاکایی ارمنی تنها گونه از کاکایی سر سفید بزرگ است که در ایران جوجه‌آوری می‌کند (Scott 2007)، این گونه در محدودی از دریاچه‌های ارمنستان، گرجستان، شرق ترکیه و شمال غرب ایران زادآوری می‌کند. کل جمعیت زادآور در دریاچه ارومیه ۵۰۰۰-۴۰۰۰ جفت در اوایل ۱۹۷۰ تخمین زده شد (Scott 1995).

استان آذربایجان شرقی، سواحل شرقی دریاچه ارومیه، در سال ۱۳۸۵ است. همچنین کمترین تعداد رکورد مربوط به استان فارس است. احتمالاً دلیل فراوانی گونه در قسمت‌های شمالی و غربی ایران را می‌توان نزدیک بودن این مناطق به زیستگاه‌های جوجه‌آوری ذکر شده در مقدمه و یا مساعد بودن منطقه از نظر شرایط توپوگرافی و یا زیستی دانست.

چنانچه مشاهدات این گونه در آذربایجان غربی بعنوان زیستگاه زمستان گذرانی اصلی گونه منظور شود (جدول شماره ۲)، با توجه به رکوردهای بدست آمده، مشاهده می‌گردد که بیشترین تعداد کاکایی ارمنی در دریاچه ارومیه در طی سال‌های ۱۳۸۱ الی ۱۳۸۷ به تعداد ۵۸۷۵ قطعه، ثبت شده است که از این تعداد، اکثریت جمعیت مشاهده شده یعنی ۲۹۲۸ قطعه در سواحل غربی دریاچه ارومیه در طی سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۷ میلادی دیده شده است؛ و پس از آن دریاچه شورگل بیشترین تعداد گونه مورد نظر را معادل ۱۸۹۶ قطعه در طی همان سال‌ها به خود اختصاص داده است همچنین با توجه به جدول شماره ۲، مشاهده می‌گردد که کمترین تعداد کاکایی ارمنی رکورد شده در آذربایجان غربی مربوط به علفزارهای تالابی برالان (۱۳۸۱)، است. قسمت‌های غربی دریاچه زیستگاه مساعدتری برای گونه محسوب می‌شود و همانطور که پیش‌تر نیز اشاره شد این گونه تالاب‌های اقماری پیرامون دریاچه را بیشتر ترجیح می‌دهد که می‌تواند به دلیل امنیت بیشتر به این مناطق و شرایط مناسب زیستگاهی نظیر وی‌ژگی‌های آب این مناطق مانند عمق آن باشد.

بر اساس مطالعات صورت گرفته برگشت حلقه‌های پرندگان که در دریاچه ارومیه حلقه گذاری شده بودند، در بین‌النهرین عراق و در فصل زمستان بود (Scott 2007) Keijil (2001) ۲ قطعه کاکائی ارمنی را در جنوب ایران در دی و بهمن ۱۳۷۹ شناسایی کرد. بیش از ۷۵۰۰ کاکائی بزرگ در سواحل جنوب ایران در طی شمارش جامع پرندگان آبی در نیمه زمستان، در دی ماه ۱۳۸۳ شناسایی شدند که از این تعداد، ۳۳ قطعه کاکائی ارمنی (بیشتر در

مطالعه در تالاب میقان مشابه است و با احتمال بالا می‌توان گفت گونه‌ی مشاهده شده همان گونه کاکایی ارمنی می‌باشد. پس از Read ، Paludan ، نیز طی بازدید خود از منطقه میقان، هیچ مشاهده‌ای از این گونه ذکر نکرده است (Read 1965)

حضور گونه‌ای با خصوصیات و وی‌ژگی‌های کاکایی ارمنی در دهه‌ی ۱۳۶۰ خورشیدی نیز کم و بیش گزارش داده شده است، اما در هیچ یک از گزارشات این پرنده با نام کاکایی ارمنی ذکر نشده است و احتمالاً مشکل در تشخیص گونه بوده است (انصاری، مذاکرات شخصی). تغذیه این گونه با توجه به نداشتن ماهی در داخل تالاب میقان از جوندگان کوچک و احتمالاً جوجه‌های تازه از تخم درآمده و یا جنین آوست (*Recurvirostra avosetta*)، و یا چوب پا (*Himantopus himantopus*)، می‌باشد (Tohidifar، مشاهدات شخصی). این در حالی است که رژیم غذایی جوجه‌ها در دریاچه ارومیه، در جزیره کاکایی بزرگ با توجه به نزدیکی این جزیره به سه جزیره کبودان، اشک و آرزو عمدتاً از ملخ تشکیل شده بود. از سوی دیگر در جزایر نه گانه، رژیم غذایی بیشتر از کرم خاکی تشکیل شده بود که می‌توان دلیل آن را در تغذیه این جمعیت از زیستگاه‌های تالابی حاشیه جنوبی پارک ملی دانست (Pers, Obsr Salman Zadeh).

کاکایی ارمنی علاوه بر دو منطقه مورد اشاره در تالابهای جنوب دریاچه ارومیه از جمله کانی برازان، سولدوز، قپی باباعلی، یوسف کند، حسنلو و سد مهاباد نیز به تعداد محدود جوجه‌آوری دارد (Salman Zadeh) (Pers, Obsr) متأسفانه در سال ۸۷ هیچ گزارش موثقی از زادآوری این گونه در دریاچه ارومیه موجود نیست و این موضوع به تخریب وسیع این دریاچه اشاره دارد.

طبق اطلاعات بدست آمده از رکورد این گونه در خلال سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۸۷ شمسی مشاهده می‌شود (جدول شماره ۱)، بدون در نظر گرفتن استان آذربایجان غربی، بیشترین تعداد رکورد کاکایی ارمنی را به ترتیب در استان مازندران، سواحل خزر، رامسر-تنکابن (۳ بهمن ۱۳۸۵) و

تخریب در جزایر تالاب میقان بدلیل مشخصی چون نبودن سطوح حفاظتی بالا در این منطقه، برداشت سولفات سدیم، شکار غیر مجاز و غیره نیز دیده می‌شود. تالاب میقان با توجه به موقعیت جغرافیایی‌اش در قسمت مرکزی ایران، مسیر مهاجرت گونه‌های آبی و غیر آبی بسیاری قرار دارد همچنین زیستگاه مناسبی درنای معمولی، فلامینگو و دیگر پرندگان در طول دوره زمستان گذرانی ایجاد می‌کند. همچنین مکان مناسبی جهت جوجه‌آوری گونه‌های دیگری نظیر کاکایی ارمنی فراهم می‌کند؛ لذا پیشنهاد می‌گردد که جهت قرار گرفتن در فهرست IBA و کنوانسیون رامسر اقدامات عاجلی بعمل آید چرا که با بالا بردن سطح حفاظتی منطقه می‌توان اولاً از تخریب و تغییرات شدید در زیستگاه‌های جوجه‌آوری این پرند جلودگیری کرده و ثانیاً از انجام شکار غیر مجاز در منطقه ممانعت نمود. همچنین می‌توان با این اقدامات مکان مناسبی را جهت پرند نگری برای علاقه مندان به طبیعت و پرندگان فراهم آورد.

سیاسگزاری

بدینوسیله مراتب تشکر و امتنان خود را از آقای حمید امینی بواسطه ارائه داده‌های سرشماری نیمه زمستانه پرندگان اعلام می‌داریم.

خوزستان)، بود. کار اخیر در سواحل جنوب ایران بطور قابل قبولی با یافته‌های Yesou & Hirschfeld در بحرین، در آذر ۱۳۷۱، توافق داشت. آنها یک کاکایی ارمنی (*Larus armenicus*)، را یافتند (Scott 2007). مقایسات مشاهدات زمستانه کاکایی ارمنی نشان می‌دهد که پراکنش زمستان گذرانی کاکایی ارمنی در نواحی شمال غرب و غرب ایران بیشترین مقدار را به خود اختصاص داده است و بیشترین پراکنش آن در فصل زاد آوری و زمستان گذرانی در دریاچه ارومیه است.

Scott و Adhami (2006) این پرند را در زمره گونه‌های جوجه آور و تابستان گذر همچنین زمستان گذر کمیاب ایران برشمرده‌اند. اما مشاهدات زمستانه این پرند در سال‌های اخیر کاکایی ارمنی را بیشتر پرند زمستان گذر معمولی، حداقل در استان آذربایجان غربی، نشان می‌دهد. کاکایی ارمنی در جزایر کوچک داخل تالاب میقان به تعداد حداکثر ۳۵ جفت زادآوری دارند این پرند تالاب را در آبان ماه ترک کرده و مجدداً در اواخر اسفند به منطقه باز می‌گردند. بنابراین می‌توان کاکایی ارمنی را گونه‌ای زمستان گذران و زادآور در ایران محسوب کرد.

قسمت اعظم زیستگاه زادآوری کاکایی ارمنی در جزایر دریاچه ارومیه، مطلوبیت سابق خود را برای جوجه‌آوری این گونه به واسطه خشکی و اتصال جزایر به سایر نقاط را از دست داده است. احداث پل میان گذر بر روی دریاچه و خشکسالی‌های ناشی از عدم جابجایی آب منجر به از دست رفتن زیستگاه جوجه‌آوری این گونه گشته است.

منابع

- Akhani H. 1989. A contribution to the Vegetation and Flora of Kavire-Meyghan (NE Arak), Iran. Journal of Science 18(1-4): 75-84. Tehran [In Persian with English summary].
- Ansari. A . 2008. Ecological Evaluation of Mighan Wetland as a Wintering Habitat for Common Crane (*Grus grus*) in Markazi Province. Islamic Azad University. 120pp.
- Behrouzai Rad, B. 2008. Wetlands of Iran. National Geographical organization publication
- Birdlife international. 2007. Available on <http://birdlife.org/data zone/home>.
- Firouz, E. 2000. A Guide to the Fauna of Iran. Iran University Press, Tehran. 491 pp. [In Persian].
- Mansoori, J. 2001. A field guide to the birds of Iran. Zehn-aviz Publishing, Tehran. [In Persian].

- Paludan, K. 1940. Contributions to the ornithology of Iran. In: Danish scientific Investigations in Iran II: 11-54. Ejanaar Munksgaard, Copenhagen.43pp.
- Porter R.F., Christensen S. & Schiermacker-Hansen P. 1996. Field Guide to the Birds of the Middle East. A & D Poyser, London, 406 pp.
- Read, J. 1958. Notes from Tuslu Gol, Central Iran. Ibis 100:274-275
- Scott, D. A. 1995. A Directory of wetlands in the Middle East. IUCN, Gland, Switzerland and IWRB, Slimbridge, U.K, 560 pp .
- Scott, D. A. & Adhami, A. 2006. An updated checklist of the birds of Iran. Podoces 1(1/2): 1-16.
- Scott, D. A. 2007. A note on large White-headed Gulls in Iran .Podoces, 2(2):143-145
- Tohidifar M. 2009. A Study on the Possibility of Introducing Meyghan wetland as an International wetland or an Important Bird Area. M.Sc thesis.Science & Research branch, Islamic Azad University.85pp.

Status of Armenian Gull *Larus armenicus* in Iran with introducing its newest breeding habitat in Meyghan wetland, Markazi province

M. Tohidifar^{*1}, R. Salmanzadeh², S. Baniasad³ and J. Imani Harsini³

¹ Biodiversity & Habitats Division, Faculty of Environment & Energy, Science & Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, I.R. Iran

² Wildlife & aquatic organism unit, West Azerbaijan provincial Office of the Department of Environment, Oromieh, I.R. Iran

³ Department of Fisheries and Environment, Faculty of Natural Resources, Tehran University, Karaj, I.R. Iran

(Received: 08 November 2009, Accepted: 10 December 2010)

Abstract

Armenian Gull *Larus armenicus* formerly listed as a subspecies for Herring Gull *Larus argentatus* and further introduced as a full species in 1980. This species mostly found in Caucasus and Middle East regions. Their breeding areas are in Georgia, Armenia, Turkey and Iran. Meyghan wetland is an important wintering area for a number of migratory species especially for Common Crane *Grus grus*, furthermore it is the second suitable breeding habitat, (the Lake Uromiyeh is the first), for Armenian Gull, the only summer visitor species from Large-headed Gulls of Iran. This article is the result of field surveys which carried out in two breeding and wintering habitats. Survey about breeding of Armenian Gull in Meyghan wetland carried out in June & July 2008. This species breeds in islets which lie in eastern part of Mine road. The most wintering distribution of this species is in the north and west of Iran. Based on the reports between 2004 and 2007, the most of wintering population were in the West Azarbayjan province and after that was the Mazandaran province, and the least population belonged to Fars province. It highlighted importance of the Lake Uromiyeh for this species. Developing conservations levels and decrease the man made disturbance of these two wetlands, as main breeding and wintering habitat of Armenian Gull *Larus armenicus* in Iran, are the most important priorities for conservation.

Key words: Armenian Gull, Wintering area, breeding habitats, Meyghan wetland, Oromieh Lake